

**Doplňujúce stanovisko sudkyne Ivetty Macejkovej k nálezu
Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 7/2017 z 31. mája 2017**

I. Úvod

Nálezom sp. zn. PL. ÚS 7/2017 z 31. mája 2017 Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) rozhodol, že uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „národná rada“) č. 570 z 5. apríla 2017 uverejnené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky pod č. 74/2017 Z. z., ktorým boli zrušené články V a VI rozhodnutia predsedu vlády Slovenskej republiky o amnestii z 3. marca 1998 uverejneného pod č. 55/1998 Z. z., ako aj rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky o amnestii zo 7. júla 1998 uverejnené pod č. 214/1998 Z. z. a rozhodnutie prezidenta Slovenskej republiky č. k. 3573/96-72-2417 z 12. decembra 1997 v konaní o milosť pre obvineného, je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“).

Hlasovala som za výrok tohto nálezu, no považujem za potrebné pripojiť k nemu doplňujúce stanovisko. Budem sa v ňom venovať len niektorým aspektom môjho rozhodovania vo veci tzv. Mečiarových amnestií¹ (pre stručnosť zahrniem do tohto pojmu aj milosť udelenú prezidentom Kováčom Michalovi Kováčovi ml.²). Pôjde o také aspekty veci, ktoré pre mňa mali osobitný význam a ktoré považujem za potrebné doplniť k textu väčšinového rozhodnutia pléna ústavného súdu. Sčasti sa budem zaoberať aj témami, ktoré sú veľmi subjektívne, pretože sa týkajú postavenia sudcu a jeho vnútorného uvažovania. Robím tak preto, že práve v tomto mimoriadnom prípade považujem za potrebné zmieniť sa aj o tejto stránke práce sudcu, iba tak totiž možno získať ucelený obraz o dôvodoch, ktoré ma viedli k môjmu nie jednoduchému

¹ Pod slovným spojením „Mečiarové amnestie“ mám na mysli články V a VI rozhodnutia predsedu vlády Slovenskej republiky z 3. marca 1998 o amnestii uverejneného pod č. 55/1998 Z. z. a rozhodnutie predsedu vlády Slovenskej republiky zo 7. júla 1998 o amnestii uverejnené pod č. 214/1998 Z. z.

² Rozhodnutie prezidenta Slovenskej republiky v konaní o milosť pre obvineného z 12. decembra 1997 č. k. 3573/96-72-2417.

rozhodnutiu podporiť väčšinové rozhodnutie pléna ústavného súdu. Toto doplňujúce stanovisko má prispieť k tomu, aby moje rozhodnutie bolo zrozumiteľné a jeho odôvodnenie autentické a presvedčivé.

II. K postaveniu sudcu v demokracii

V prípade zrušenia Mečiarových amnestií sa jednoducho nemôžem vyhnúť úvahe, aké je moje postavenie ako sudcu v demokratickej spoločnosti. Príčina je jednoduchá, ľud prostredníctvom svojich zástupcov v národnej rade rozhodol, že amnestie a milosť majú byť zrušené. Rozhodol tak ústavnou väčšinou a zrejme len málokedy v histórii Slovenskej republiky bola táto väčšina taká výrazná. Okrem toho žiaden sudca nežije v izolovanom svete, preto vnímam prieskumy verejnej mienky, rôzne petície, novinové články, diskusie, vyhlásenia politikov a právnikov a tiež verejné zhromaždenia, ktoré veľmi naliehavo zdôrazňujú, že väčšina spoločnosti si želá, aby boli amnestie zrušené.

Ako mám teda v tejto situácii rozhodnúť? A ak by som sa rozhodla pre zachovanie amnestií, nepôjde o popretie demokratického princípu zakotveného v našej ústave, podľa ktorej štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo (čl. 2 ods. 1 ústavy)? Ako by som sa teda vôbec mohla proti tomuto rozhodnutiu postaviť a nestratiť pritom dôveru verejnosti?

Zodpovedanie položenej otázky je zdanlivo paradoxné. Sudcovia v demokraciách si totiž dôveru verejnosti nikdy nemôžu získať tým, že sa snažia o popularitu a sledujú nálady spoločnosti. Túto dôveru môžu nadobudnúť iba tak, že budú rozhodovať v súlade s právom, a to bez ohľadu na skutočnosť, aký je názor verejnosti.³ Verejnosť musí vedieť, že sudca je pri svojom rozhodnutí nezávislý, nestranný, objektívny a spravodlivý, a potom môže prijať aj také rozhodnutie, ktoré

³ Barak, Aharon: „A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy“ (2002). Faculty Scholarship Series. Paper 3692. Dostupné na internete: <http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/3692>. s. 59 a 60.

bude možno nepopulárne, napriek tomu však rešpektované. Napokon, demokracia nie je tyraniou väčšiny, sama si uvedomuje svoju nedokonalosť a zraniteľnosť menšín, preto do ústavy v záujme ochrany princípu právneho štátu zakotvuje poistky pred zneužitím moci, a to aj (v tomto konkrétnom prípade) v podobe možnosti ústavného súdu rozhodnúť o (ne)zrušení amnestií. Po zvážení týchto argumentov som pristupovala k rozhodnutiu vo veci zrušenia Mečiarových amnestií s vedomím, že moje rozhodnutie *nesmie* byť vopred určené tlakom alebo dokonca nátlakom verejnosti, ktorý v danom prípade veľmi citlivo vnímam, musí byť však jasné, pochopiteľné a predovšetkým v súlade s ústavou, aby bolo aj *legitímne*.

Zaväzuje ma k tomu aj sľub, ktorý som ako sudkyňa ústavného súdu zložila a ktorým som sa zaviazala rozhodovať podľa svojho najlepšieho presvedčenia, nezávisle a nestranné v záujme ochrany neporušiteľnosti prirodzených práv človeka a práv občana, ale aj princípov právneho štátu.⁴

III. Prečo je zrušenie milosti a amnestie problematické ?

Uvedenú otázku je potrebné zodpovedať s prihliadnutím na charakter milosti a amnestie, ktorý je jednoznačne vyjadrený aj v judikatúre ústavného súdu:

„Udeľovanie milosti nie je súčasťou základných práv a slobôd a nejde ani o právny inštitút, na ktorý by si občan Slovenskej republiky mohol nárokovať“ (sp. zn. PL. ÚS 8/97, s. 16). Uvedené platí v celom rozsahu aj pre amnestiu.

Ak teda milosť a amnestia samy osebe nie sú ľudským právom a nie je možné si ich nárokovať, je naozaj na zváženie, prečo by ich zrušenie malo byť takou závažnou témou.

⁴ Podľa čl. 134 ods. 4 ústavy sudca ústavného súdu skladá do rúk prezidenta Slovenskej republiky tento sľub: „Sľubujem na svoju česť a svedomie, že budem chrániť neporušiteľnosť prirodzených práv človeka a práv občana, chrániť princípy právneho štátu, spravovať sa ústavou, ústavnými zákonmi a medzinárodnými zmluvami, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, a rozhodovať podľa svojho najlepšieho presvedčenia, nezávisle a nestranné.“

Dôvodom je však princíp právnej istoty, ochrana legitímnych očakávaní a nadobudnutých práv pred retroaktívnymi zásahmi do nich. Vysvetliť to možno napríklad poukazom na polemiku vedenú odbornou verejnosťou, ktorej podstatu možno zhrnúť tak, či je v právnom štáte vôbec predstaviteľné, ak je konkrétnej osobe odpustený uložený trest (alebo jeho časť), aby po uplynutí (napríklad) dvadsiatich rokov bezúhonného života národná rada, resp. ústavný súd rozhodol, že trest sa predsa len vykoná.⁵ Od udelenia milosti či amnestie jej adresát legitímne očakáva, že nebude následne zrušená, t. j. nebudú mu odňaté milosťou alebo amnestiou nadobudnuté, resp. zachované práva (toto legitímne očakávanie bolo ešte oveľa silnejšie v prípadoch milostí a amnestií udelených pred novelou ústavy vykonanou ústavným zákonom č. 71/2017 Z. z.⁶). Plynutím času sa legitímne očakávanie a práva dotknutej osoby ešte posilňujú. Vyplýva to z dôležitosti právnej istoty ako jednej z hodnôt právneho štátu. Vyjadrené slovami Gustava Radbrucha:

„Potreba právnej istoty ale môže viesť aj k tomu, že faktické pomery sa stávajú pomermi právnymi, ba dokonca nanajvýš paradoxným spôsobom k tomu, že z bezprávia sa stane právo.“⁷

Typickým príkladom uvedeného záveru sú v občianskom práve inštitúty premlčania a preklúzie a v práve trestnom premlčanie trestného stíhania a premlčanie výkonu trestu. Plynutie času a s tým spojená právna istota a nadobudnuté práva majú preto v právnom štáte *zásadný* význam. Adresát milosti alebo amnestie, ktorý ňou udelené práva využíva po dobu takmer dvadsiatich rokov, sa totiž legitímne môže subjektívne cítiť ako „obet' svojvôle“, ak po uplynutí tohto obdobia dôjde k jej zrušeniu. Uvedené platí aj v prípade pochybností o „právnej čistote“ udelenej amnestie či milosti (z bezprávia sa stáva právo).

⁵ Napr. dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/721421/ake-su-moznosti-a-dosledky-ak-bude-o-amnestiach-rozhodovat-ustavny-sud/>> .

⁶ Ústavný zákon č. 71/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, zakotvil právomoc národnej rady zrušiť rozhodnutie prezidenta o udelení milosti alebo vyhlásení amnestie v prípade jeho rozporu s princípom demokratického a právneho štátu a súčasne podriadil takéto rozhodnutie národnej rady (prijaté ústavnou väčšinou) kontrole ústavného súdu.

⁷ Radbruch, G., O napětí mezi účely práva, Wolters Kluwer, 2012 (preklad Libor Hanuš). s. 148.

Uvedené sa týka milostí a amnestií všeobecne, teda aj tých, ku ktorých zrušeniu by mohlo dôjsť v budúcnosti. V prípade Mečiarových amnestií je *navyše* potrebné vyrovnať sa aj s ďalšou veľmi vážnou skutočnosťou, a to *pravou trestnoprávnou retroaktivitou zakotvenou v samotnej ústave, ktorá je v neprospech adresátov*.

Ustanovenie čl. 154f ústavy má totiž presne tento charakter. Treba mať na pamäti, že sporné amnestie, resp. milosť podľa vtedy platného Trestného poriadku⁸, znamenali, že adresátov bolo možné stíhať len s ich súhlasom, avšak aj v prípade, ak by s trestným stíhaním súhlasili a ak by súd dospel k záveru o ich vine, *nebolo by im možné uložiť trest*. Preto možno konštatovať, že sporné amnestie a milosť mali v časti týkajúcej sa možnosti trestného stíhania povahu procesnoprávnej prekážky, ktorú však mohol odstrániť len samotný adresát, zatiaľ čo v časti udelenia trestu mali povahu *hmotnoprávnu*.⁹ Na základe čl. 154f ústavy však možno novú právnu úpravu použiť *späťne* na zrušenie *výlučne*¹⁰ Mečiarových amnestií, v dôsledkom čoho sa retroaktívne konštituuje právny stav, že ak by súdy rozhodli o vine, budú môcť uložiť aj predtým vylúčený trest. Vzhľadom na uvedené sa preto nestotožňujem s názorom, že rozhodnutia o zrušení amnestií/milosti tvoria len procesno-právnu prekážku trestného stíhania dotknutých osôb.

V súvislosti s týmito skutočnosťami poukazujem na judikatúru nášho ústavného súdu: *«V ústavnom poriadku Slovenskej republiky je výslovný zákaz retroaktivity pre oblasť trestného práva hmotného upravený v čl. 50 ods. 6 ústavy. Zákaz retroaktivity možno vyvodiť aj z čl. 1 ústavy, podľa ktorého Slovenská republika je právnym štátom. Ústavný súd Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky pri tvorbe svojej doktríny formuloval názor, že „princípy právneho štátu a právnej istoty vyžadujú, aby bol každý ústavne možný prípad retroaktivity výslovne obsiahnutý v ústave, resp. v zákone a aby sa vyriešili s tým spojené prípady tak, aby nadobudnuté práva boli riadne chránené“ (sp. zn. PL. ÚS 78/92, Ústavný súd ČSFR, Zbierka uznesení a nálezov 1992, č. 15).» (z rozhodnutia ústavného súdu vo veci sp. zn. PL. ÚS 3/00).*

⁸ Zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok) v znení neskorších predpisov.

⁹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. C. H. Beck, 1999. s. 588.

¹⁰ Ide o učebnicový príklad tzv. „ad hoc“ legislatívy.

Predmetné rozhodnutie pritom treba chápať tak, že retroaktivita je možná aj v trestnom práve, zásadne však **len v prospech** dotknutej osoby, o čom svedčí aj samotný čl. 50 ods. 6 ústavy, v zmysle ktorého „*Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchatel'a priaznivejšie.*“

Právomoc národnej rady spätne (retroaktívne) bez časového obmedzenia zrušiť rozhodnutie o milosti alebo amnestii sa preto nevyhnutne dostáva do značného napätia s princípmi demokratického a právneho štátu, konkrétne princípom právnej istoty a zákazom retroaktivity v trestnom práve v neprospech dotknutej osoby, ktorého účelom je zase ochrana základných práv a slobôd tejto osoby pred zásahmi do nich uplatnením prostriedkov a inštitútov trestného práva v duchu vytvorenia účinných právnych garancií ochrany slobody jednotlivca pred štátnou mocou.

IV. Právo a jeho paradoxy

Z uvedeného vyplýva jednoznačný záver, že Mečiarove amnestie by nemali byť zrušené. Tu však treba upozorniť na skutočnosť, ktorá môže byť pre mnohých (a to predovšetkým pre ľudí s neprávnickým vzdelaním či zázemím) **nepochopiteľná**. Aj v tomto prípade totiž existujú dve odlišné, avšak právne odôvodniteľné riešenia.¹¹ Tento záver možno demonštrovať na rozhodnutiach dvoch súdov v rôznych krajinách v dvoch podobných veciach.

V Maďarsku vyhlásil ústavný súd za protiústavný tzv. Zetényiho zákon prijatý v roku 1991, ktorý umožňoval stíhať trestné činy, ku ktorým došlo v súvislosti s potlačením revolúcie v roku 1956. Ústavný súd tu v podstate vyslovil názor, že zákaz retroaktivity znemožňuje rozšíriť spätne hranice časovej pôsobnosti zákona, a to dokonca aj vtedy, ak by tie najhoršie zločiny nemali byť potrestané.

¹¹ Barak, Aharon: „A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy“ (2002). Faculty Scholarship Series. Paper 3692. Dostupné na internete: <http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/3692>. s. 22.

Na druhej strane však v Spolkovej republike Nemecko Krajinský súd v Berlíne vo veci strelby pohraničnej stráže na ľudí pokúšajúcich sa prekonať Berlínsky múr rozhodol, že hoci formálne sa postup pohraničníkov v tom čase považoval za právo, bol v protiklade so základmi prirodzenej spravodlivosti platnej aj vo vtedajšej Nemeckej demokratickej republike. Toto rozhodnutie bolo jednoznačne inšpirované predchádzajúcimi rozhodnutiami Spolkového ústavného súdu Nemecka, ktoré za určitých okolností pozdvihujú princíp materiálnej spravodlivosti nad princíp právnej istoty.¹²

O tom, že aj v prípade Mečiarových amnestií je právne možné ich zrušenie, napokon hovorí aj odôvodnenie väčšinového rozhodnutia pléna ústavného súdu. Musím však tiež otvorene povedať, že aj napriek tejto skutočnosti moje pochybnosti o správnosti zrušenia amnestií neboli celkom rozptýlené. V nasledujúcej časti uvediem prečo.

V. Prečo Mečiarove amnestie nezrušiť?

V prvom rade sa chcem vrátiť k už spomenutému princípu právnej istoty, z ktorého vyplýva zákaz pravej retroaktivity v neprospech dotknutých subjektov práva, ktorý má v trestnom práve osobitný význam a je ústavne ukotvený v čl. 50 ods. 6 ústavy. Ako bývalá trestná sudkyňa ho nemôžem opomenúť, pretože je takpovediac súčasťou mojej sudcovskej DNA.

Tento princíp je dôležitý preto, že chráni pred najzávažnejšími zásahmi do základných práv a slobôd prostriedkami trestného práva, osobitne pred zásahmi do osobnej slobody. Pripomínam, že ústavný sudca je (aj v zmysle sľubu, ktorý zložil) povinný chrániť ***prírodné práva*** (čl. 134 ods. 4 ústavy), ktoré ústavodarca netvorí ani ich nemôže rušiť, ale ich v demokratickom a právnom štáte musí nachádzať a rešpektovať. V tejto súvislosti možno citovať z judikatúry ústavného súdu: „*Zásady*

¹² Brössl. A. Právny štát. Medes, s. r. o., 1995. s. 81 až 85.

uvedené v čl. 12 ods. 1 a 2 ústavy v súhrne vyjadrujú **podstatu základných práv ako prirodzených práv človeka a majú univerzálny charakter.**“ (z rozhodnutia vo veci sp. zn. PL. ÚS 3/03). Prirodzeným právom je aj osobná sloboda, do ktorej by prípadné uloženie trestu jej odňatia, predtým amnestiou vylúčené, celkom isto zasiahlo. Nie je tu teda možné prijať veľmi zjednodušujúce stanovisko, v zmysle ktorého je potrebné rešpektovať retroaktivitu **len** preto, že je zakotvená v ústave.

Uvedenú skutočnosť potvrdzuje aj judikatúra ľudskoprávných súdov. Európsky súd pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“) vo svojom rozhodnutí Lexa proti Slovensku uviedol, že retroaktívne zrušenie amnestií vo všeobecnosti nie je prípustné a bolo by v rozpore s princípom právnej istoty a zásadou zákazu retroaktivity v trestnom práve.¹³

Na toto rozhodnutie nadviazal aj Ústavný súd Českej republiky nálezom sp. zn. Pl. ÚS 4/13 z 5. marca 2013, v ktorom uviedol: *«Že amnestijní rozhodnutí není odstranitelné, lze dovodit i z rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci Lexa proti Slovenské republice ze dne 23. 9. 2008, stížnost č. 54334/00, a pokud se jej dovolávají i navrhovatelé, pohybují se zjevně mimo jakkoli rozhodný kontext. V § 131 rozsudku je kupříkladu uvedeno, že „[z]a těchto okolností Soud nenachází důvody pro to, aby zpochybnil výše uvedený výklad příslušných ustanovení ústavy, podle kterého tyto vylučují možnost zrušení dřívějšího rozhodnutí o amnestii. Dále uvádí, že zrušení nepodmíněných opatření týkajících se udělení dobrodiní není ve všeobecnosti akceptované právem, praxí ani převládajícími právními názory v jiných smluvních státech Úmluvy“.* Evropský soud pro lidská práva zde odkazuje i na § 95 svého rozsudku, ve kterém shrnuje „právo, praxi a právní názory v jiných státech“ a v němž zaznamenává, že „[p]okud jde o amnestie, jejich retroaktivní zrušení všeobecnosti není přípustné, když jsou přijímány v podobě legislativního aktu a jejich zrušení by bylo v rozporu s principem právní jistoty a zásadou zákazu retroaktivity v trestním právu“. Zcela shodně působí i předcházející usnesení sp. zn. I. ÚS 30/99 ze dne 28. 6. 1999, jímž Ústavní soud Slovenské republiky vyložil čl. 102 odst. 1 písm. i) Ústavy Slovenské republiky tak, že součástí práva prezidenta udělit amnestii není jeho

¹³ Pozri rozsudok ESLP vo veci Lexa proti Slovensku, sťažnosť č. 54334/00, bod 95 odôvodnenia rozsudku.

oprávnění „jakýmkoli způsobem měnit rozhodnutí o amnestii už uveřejněné ve Sbírce zákonů Slovenské republiky“, a totéž plyne nepřímě i z rozhodnutí Nejvyššího soudu Argentiny ze dne 13. 7. 2007 ve věci Mazzeo a ostatní, jestliže přípustnost opaku zde byla dovozena ve zcela výjimečných politicko-historických poměrech pro milosti udělené prezidentským dekretem některým vojenským představitelům státu z období diktatury v letech 1976 až 1983 s argumentem, že znemožnily potrestání „zločinů proti lidskosti“, které „s ohledem na mezinárodní závazek“ bylo naopak v tamní situaci nutné vyšetřit a potrestat (podobně viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 11. 2012 ve věci Marguš v. Chorvatsko, stížnost č. 4455/10).»

Judikatura súdov spomínaná v závere uvedenej citácie síce pripúšťa zrušenie alebo „prelomenie“ amnestií, avšak len v mimoriadnych prípadoch týkajúcich sa vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti alebo najzávažnejších prípadov porušenia ľudských práv. Obdobné závery vyplývajú aj z rozhodnutí Inter-amerického súdu pre ľudské práva vo veciach *Barrios Altos proti Peru*, *Almonacid-Arellano a ďalší proti Chile*, *Gelman proti Uruguayu* a ďalších.

V tejto súvislosti možno mať legitímne pochybnosti o tom, či povaha trestných činov, ktorých sa Mečiarove amnestie týkajú (zavlečenie do cudziny, marenie prípravy a priebehu volieb alebo referenda, zneužitie právomoci verejného činiteľa),¹⁴ dosahuje takúto mieru závažnosti (podotýkam, že vyšetrowanie prípadu smrti Róberta Remiáša prebieha bez ohľadu na tieto amnestie a orgány činné v trestnom konaní zatiaľ nedospeli k záveru, že by tieto amnestie ďalšiemu postupu vo vyšetrowaní bránili).

Pokiaľ ide o mieru závažnosti trestných činov, platí uvedené osobitne vo vzťahu k prezidentom udelenej individuálnej milosti, a tej časti udelených amnestií, ktorá sa týka zmareného referenda (v tomto prípade predovšetkým s ohľadom na odstup takmer dvadsiatich rokov a situáciu, v ktorej máme priamu voľbu prezidenta, pričom demokratický ústavný systém Slovenskej republiky a jeho inštitúcie sú funkčné).

¹⁴ Prípadne aj iných trestných činov, ktoré mali byť spáchané v súvislosti s prípravou a vykonaním referenda z 23. mája a 24. mája 1997, a iných trestných činov, ktoré mali byť spáchané v súvislosti s oznámeným zavlečením Ing. Michala Kováča mladšieho do cudziny.

Zástancovia zrušenia Mečiarových amnestií často ako jeden z argumentov uvádzajú, že ich vydanie bolo zneužitím právomoci, s čím je spojený aj ich nemorálny charakter. Tieto skutočnosti by ich preto mali principiálne diskvalifikovať ako „právo“.

Táto argumentácia vychádza z konceptu známej Radbruchovej formuly, v zmysle ktorej:

*«Konflikt medzi spravodlivosťou a právnou istotou možno zrejme riešiť len tak, že pozitívne právo, chránené predpismi a mocou, má prednosť aj vtedy, keď je obsahovo nespravodlivé a neúčelné, to však okrem prípadu, kedy rozpor medzi pozitívnym zákonom a spravodlivosťou dosiahne takú **neznesiteľnú mieru**, že zákon ako „nepatričné“ právo (*unrichtiges Recht*) musí spravodlivosti ustúpiť.»¹⁵*

Aby mohla táto argumentácia obstať, musí rozpor medzi pozitívnym právom reprezentovaným Mečiarovými amnestiami a spravodlivosťou dosiahnuť „neznesiteľnú mieru“, čo vzhľadom na už uvedenú závažnosť a okolnosti týkajúce sa amnestovaných a omilostených trestných činov možno považovať za sporné. Je potrebné uvedomiť si, že Radbruchova formula bola reakciou na bezprecedentné zločiny, ku ktorým dochádzalo v období vlády nacistického režimu v Nemecku. V tomto kontexte možno poukázať aj na fakt, že samotný Európsky súd pre ľudské práva pri rozhodovaní v prípade Lexa proti Slovensku tieto amnestie nepochybnil a za platné vnútroštátne právo Slovenskej republiky ich považoval.¹⁶

VI. Právo na pravdu

V rámci rozhodovania o ústavnej konformite uznesenia národnej rady, ktorým boli Mečiarove amnestie zrušené, som sa však po zvážení všetkých, veľmi silných, pochybností napokon priklonila k záveru o ústavnej akceptovateľnosti zrušenia

¹⁵ Radbruch, G. O napětí mezi účely práva. Wolters Kluwer, 2012 (preklad Libor Hanuš). s. 130.

¹⁶ Rozsudok EŠLP vo veci Lexa proti Slovensku, sťažnosť č. 54334/00, bod 131 odôvodnenia rozsudku.

označených amnestií a milosti. Hoci by som vzhľadom na už uvedené argumenty hlasovala proti ich zrušeniu (presnejšie za vyslovenie nesúladu ich zrušenia s ústavou), k opačnému rozhodnutiu ma popri dôvodoch uvedených vo väčšinovom stanovisku priviedla aj judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorá sa týka práva na pravdu.

V rozhodnutí vo veci *El-Masri proti Bývalej Juhoslovanskej Macedónskej republike*¹⁷ (sťažnosť č. 39630/09) sťažovateľ namietal porušenie čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, keďže bol protiprávne zadržaný a podrobený krutému a neľudskému zaobchádzaniu v Skopje a neskôr v utajovanom zariadení (secret detention center) CIA v Afganistane. Išlo o prípad utajeného vydania cudzieho štátneho príslušníka (extraordinary rendition) podozrivého z terorizmu, pričom ESĽP zdôraznil veľký význam tohto prípadu: „... **nielen pre sťažovateľa a jeho rodinu, ale tiež pre ďalšie obete podobných trestných činov, ako aj pre verejnosť, ktorí majú právo vedieť, čo sa stalo.**“¹⁸

Právo na pravdu je pritom výslovne zmienené v rezolúciách Výboru pre ľudské práva OSN, na ktoré ESĽP v texte svojho rozhodnutia aj odkazuje¹⁹, pričom toto právo na pravdu potvrdil ESĽP aj v neskorších rozhodnutiach v obdobných veciach *Husayn (Abu Zubaydah) proti Poľsku* (sťažnosť č. 7511/13) a *Al Nashiri proti Poľsku* (sťažnosť č. 28761/11).²⁰

Nie je mojím cieľom na tomto mieste podrobne sa zaoberať miestom práva na pravdu v našom právnom systéme. Z okolností tohto prípadu je však zjavné, že v našich podmienkach neexistuje iný prípad, kde by bolo uplatnenie „práva na pravdu“ vhodnejšie. Činy, ktorých sa Mečiarove amnestie týkajú, totiž znepokojujú a traumatizujú našu spoločnosť už vyše dvadsať rokov a intenzita tohto nepokoja vôbec neúfícha, o čom napokon svedčí aj rozhodnutie ústavodarcu.

¹⁷ Preberám pomenovanie použité ESĽP.

¹⁸ Pozri bod 191 rozhodnutia.

¹⁹ Ide o rezolúcie č. 9/11 a č. 12/12, pozri tiež body 103 a 104 odôvodnenia rozhodnutia ESĽP.

²⁰ Pozri: <http://www.echr.coe.int/Documents/Seminar_background_paper_2016_part_1_ENG.pdf> , s. 11/21.

Ak bolo proklamovaným cieľom Mečiarových amnestií v roku 1998 prispieť „k dosiahnutiu občianskeho zmieru“ a odstránenie „možných zdrojov napätia v spoločnosti“, k jeho naplneniu zjavne nedošlo, skôr naopak. Zmierniť toto napätie a doslova uzdraviť spoločnosť preto podľa môjho presvedčenia možno len tým, že urobíme všetko pre to, aby sa o týchto trestných činoch zistila pravda. Keďže Mečiarove amnestie zisteniu pravdy pre svoj **aboličný charakter** bránia, je právo verejnosti na pravdu závažným dôvodom na ich zrušenie.

Musím však jedným dychom dopovedať, že rozhodnutie ústavného súdu je v tomto prípade len prvým predpokladom pre objasnenie trestných činov, pričom, ak má byť naplnená požiadavka spravodlivosti, kľúčovou úlohou dotknutých štátnych orgánov (osobitne súdov), ktoré sa budú týmito činmi opäť zaoberať, bude, aby všetky ďalšie kroky rešpektovali ústavu, najmä aby boli dodržané zásady spravodlivého súdneho konania. Inak by aj toto rozhodnutie ústavného súdu stratilo svoj význam.

Vrátim sa ešte k téze, ktorú som uviedla hneď na začiatku, v zmysle ktorej sudca nemôže podliehať tlaku verejnosti. Napriek už uvedenému som sa však v danom prípade pri svojom rozhodovaní k prevládajúcemu názoru v spoločnosti priklonila. Mohla som tak však urobiť len preto, že názor prevládajúci v spoločnosti má právne základy a je možné ho argumentovať tak, aby bol stále v súlade s ústavou. Na tomto mieste parafrázujem úvahu sudcu Baraka, ktorá vo svojej podstate hovorí, že sudca v demokracii musí skúmať, či sa jeho vnímanie hierarchie hodnôť v konkrétnom prípade zhoduje s vnímaním väčšiny spoločnosti, a ak zistí rozpor, mal by uprednostniť vnímanie väčšiny spoločnosti²¹. To však, samozrejme, len vtedy, ak názor spoločnosti nie je popretím práva. Napriek môjmu vnútorne silnému presvedčeniu o principiálnej dôležitosti právnej istoty a nezrušiteľnosti amnestií som sa v tomto prípade preto priklonila k hľadaniu materiálnej spravodlivosti a pravdy.

²¹ Barak, Aharon: „A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy“ (2002). Faculty Scholarship Series. Paper 3692. Dostupné na internete: «http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/3692». s. 55 a nasl.

Vyjadrené cez prizmu sľubu sudcu ústavného súdu, ktorý som už niekoľkokrát spomenula, pri vyvažovaní viacerých princípov demokratického a právneho štátu, ktoré sa sudca ústavného súdu zaväzuje chrániť (vrátane princípu ochrany základných, resp. prirodzených práv), ktoré sa však v danom prípade dostávajú do vzájomného napätia, som vzhľadom na osobitné okolnosti a výnimočnosť tohto prípadu uprednostnila tie z nich, ktoré (ako vyplýva z odôvodnenia väčšinového rozhodnutia pléna ústavného súdu) odôvodňujú zrušenie Mečiarových amnestií.

VII. Záver

V súvislosti s rozhodovaním v predmetnej veci ma zaujala aj myšlienka, že judikatúra súdov je ako kniha, ktorej jednotlivé kapitoly píše rôzni sudcovia.²² Ako sa teda ako „spoluautorka“ tohto rozhodnutia staviam k predchádzajúcim rozhodnutiam ústavného súdu, resp. všeobecných súdov, ktoré viedli k zastaveniu trestných stíhaní práve na základe Mečiarových amnestií?

Odpoveď nie je jednoduchá. V každom prípade z nich vyplýva, že zásah do udelenej milosti alebo amnestie najmä zo strany orgánov reprezentujúcich politické zložky štátnej moci (prezidenta, vlády či parlamentu) sú v zásade vylúčené, pretože sa nevyhnutne dostávajú do kolízie s princípom právnej istoty, princípom zákazu retroaktivity v trestnom práve a princípom ochrany základných práv a slobôd. Trestné sankcie totiž vždy predstavujú ujmu a zásah do základných práv a slobôd.

Zrušenie udelenej amnestie či milosti prichádza aj v podmienkach posledných ústavných zmien do úvahy iba za celkom výnimočných okolností. To sa týka aj posudzovaného prípadu zrušenia Mečiarových amnestií.

Nikto z nás (sudcov, ktorí sme sa na rozhodovaní v tejto veci podieľali) nemôže vedieť, ako budú kapitolu napísanú týmto rozhodnutím hodnotiť budúce generácie,

²² Barak, Aharon: „A Judge on Judging: The Role of a Supreme Court in a Democracy“ (2002). Faculty Scholarship Series. Paper 3692. Dostupné na internete: «http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/3692». s. 30.

chcem však povedať, že k rozhodnutiu potvrdiť zrušenie Mečiarových amnestií ma viedli úprimná snaha o dosiahnutie spravodlivosti a zistenie pravdy.

V Košiciach 31. mája 2017